АНОТАЦІЯ

Білобровка Л. П. Методи кримінально-правової політики. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»). - Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Міністерство освіти і науки України, м. Івано-Франківськ, 2026.

Дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального права комплексним монографічним дослідженням методів кримінально-правової політики, у якому їх розглянуто не як успадкований доктриною перелік операцій, а як замкнений за предметною ознакою ряд цілеспрямованих операцій над нормативно визначеними обсягами злочинного, караного і кримінальної відповідальності - від становлення самої категорії та критерію, за яким явище визнається методом, до критерію вибору методу і критерію його дієвості.

У першому розділі метод кримінально-правової політики розглянуто як наукову категорію. Точкою відліку обрано ухвалення Кримінального кодексу України 2001 р., з яким доктрина дістала принципово новий нормативний матеріал. Установлено, що категорія стала загальновживаною раніше, ніж дістала дефініцію, а критерію, який відмежовував би метод від напряму, засобу, форми і принципу, не дістала досі; розбіжності в її розумінні пролягають не між школами і не між поколіннями, а всередині однієї авторської лінії, причому розуміння методу частіше переймають разом з усталеним вживанням, аніж обирають власну позицію. Поза вітчизняною доктриною цей категоріальний ряд узагалі не формується: там, де українська література розробляє перелік методів, англомовна розробляє перелік принципів-обмежень і встановлює межу поняття через зміст операції, а не через її назву. Метод відмежовано від суміжних категорій ряду - напряму, засобу, форми, рівня і принципу - п’ятьма розрізняльними ознаками:

питальною, предметною, суб'єктно-стадійною, рівневою і результативною. Ознаки ці не є рівнозначними: перша й друга визначають належність явища до ряду методів, третя й четверта - його місце в ряді, п'ята виконує роль перевірки; вони є розрізняльними, а не повними, бо не описують ані внутрішньої будови методу, ані співвідношення методів між собою. Щоб відповісти на питання, чим метод є, використано загальноприйнятий критерій самої ознаки: ознака належить поняттю, якщо вона загальна, необхідна і змістова, тобто виводиться з самої операції, а не з її зіставлення з іншою категорією. За цим критерієм ознаками поняття визнано предметну, результативну і засадничу, до яких додається родова, і сформульовано дефініцію: *метод кримінально-правової політики* - цілеспрямована операція уповноваженого суб'єкта, яка здійснюється за власною підставою і власними засадами, має предметом нормативно визначений обсяг злочинного, караного і кримінальної відповідальності і завершується нормативною зміною цього обсягу. Головний результат розділу методологічний: розмежування і визначення є різними операціями, і перша другої не заміщує, бо розмежування відповідає на питання, чим явище не є; джерелом розбіжностей у доктрині виявився саме брак цього розрізнення, а не брак дефініцій.

Другий розділ присвячено системі методів кримінально-правової політики. Установлено, що прийоми методів пізнання, правового регулювання, забезпечення і державного управління не задовольняють ні предметної, ні результативної ознаки. Водночас родове означення методу і вимога мати власні засади здійснення виявилися спільними для всіх цих рядів і поза доктриною методів політики сформульовані раніше й повніше, - звідси висновок, що ознаки, які описують метод, належать категорії методу взагалі, а відрізняють метод політики лише ті дві, що вказують на його предмет і на характер його результату. Класифікацію методів проведено за предметом впливу, доповненим напрямом зміни обсягу. Предмет методу не є однорідним, кожен із трьох його складників є самостійним обсягом, який операція здатна змінити, не зачіпаючи двох інших, а кожен обсяг припускає лише два напрями

зміни - розширення і звуження. Перелік методів закритий шістьма одиницями у трьох парах: криміналізація і декриміналізація, пеналізація і депеналізація, диференціація й уніфікація кримінальної відповідальності; закритий він за предметною ознакою - доти, доки нормативно визначений обсяг вичерпується злочинним, караним і кримінальною відповідальністю. Доведено також, що ряд методів один, а ряд методів, властивих лише стадії застосування закону, порожній, і порожній він не тому, що правозастосування маловажливе, а тому, що його результат за природою інший: слова «творення» і «реалізація» розрізняють не методи, а стадії, на яких діє результат методу, а уявна поява двох рядів постає з двох несумісних значень слова «реалізація», які науковці зазвичай не розмежовують. Звідси запропоновано наскрізну назву *«методи здійснення кримінально-правової політики»*, із залишенням слів «творення» і «реалізація» для позначення стадій. Ні взаємодія із суміжними складовими політики у сфері боротьби зі злочинністю, ні зовнішній вимір впливу (наприклад, через кримінально-правову політику ЄС) власних методів цій політиці не дають і предмета наявних не розширюють: обидва виміри діють на підставу операції, на коло її суб’єктів і на межі її допустимості, а узгодженість підсистем забезпечується координацією методів кожної з них. Власні методи має та підсистема політики, яка має власний нормативний обсяг.

У третьому розділі методи кримінально-правової політики розглянуто у правотворенні та правозастосуванні. Критерієм належності до нормативно визначеного обсягу злочинного визначено нормативне визначення діяння як кримінального правопорушення, а не його суспільну небезпечність, яка є підставою операції, а не її результатом; операція над обсягом можлива за трьох умов: зміна має бути нормативною і цілеспрямованою, предметом її має бути сам обсяг, а не поділ усередині нього і не наслідки, які він тягне, а межа, яку операція переносить, має бути вже проведена поза кримінальним правом. Розведення обсягу караного і обсягу кримінальної відповідальності знімає сталу плутанину між пеналізацією, депеналізацією і диференціацією: перший змінюється тоді, коли змінюється санкція, другий - коли за незмінної санкції

змінюється коло випадків її застосування у повному розмірі. Установлено, що симетрія пари не є повною: зворотний член має підставу, якої прямий мати не може, і зміст цієї підстави щоразу свій. Межа між методом і правозастосуванням проходить не по суб'єктові і не по мірі свободи, з якою він діє, а по тому, чи змінюється нормативно визначений обсяг, а зв'язок між ними є двобічним і несиметричним: у прямому напрямі правозастосування є умовою настання нормативного результату і здатне не дати йому настати, не зачепивши самого обсягу, а у зворотному «постачає» творенню підстави для наступних операцій, не здійснюючи їх самостійно. Індивідуалізацію кримінальної відповідальності визначено не як метод і не як спосіб здійснення методу, а як простір розсуду (дискреція), який операція над обсягом лишає тому, хто цей обсяг застосовує. Запропоновано критерій вибору методу - метод обирається не за очікуваним наслідком і не за функцією, яку він обслуговує, а за тим, який із нормативно визначених обсягів потребує зміни, - одиницю вимірювання результату, якою є зміна того самого обсягу в тому вимірі, у якому операція його змінювала, і двобічний критерій дієвості з двома нерівноправними питаннями: про результат операції і про можливість її застосування. Від недієвості відмежовано незастосованість і деформацію: недієвий метод потребує зворотної операції, незастосований не потребує жодної, деформований потребує нової операції над тим самим обсягом. Умову застосовності переспрямовано: вона належить не окремому методові, а способові дії методу як такого; межу ж досяжного визначено як характеристику предмета, а не методу. Наскрізним результатом дослідження є те, що нормативно визначений обсяг виявився і предметом операції, і одиницею вимірювання її результату - тим самим обсягом, узятим двічі: як межа і як шкала.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання: у науково-дослідній сфері - як підґрунтя для подальшого опрацювання категоріального апарату кримінально-правової політики та для перевірки запропонованої класифікації на новому нормативному матеріалі; у

правотворчій (законопроєктній) діяльності, насамперед у процесі рекодифікації кримінального законодавства, де критерій вибору методу дає правило, яке відносить потрібну зміну до конкретної операції, а критерій дієвості - спосіб перевірити, чи операція дала результат, і відрізнити недієвість норми від її незастосованості, що потребують різних засобів виправлення; у правозастосовній діяльності; в освітньому процесі - під час викладання кримінального права та спеціальних дисциплін, пов'язаних з політикою у сфері боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: політика у сфері боротьби зі злочинністю, кримінально-правова політика, правова політика ЄС, динаміка кримінально-правової політики, метод кримінально-правової політики, законотворчість, правозастосування, методи здійснення кримінально-правової політики, (де)криміналізація, (де)пеналізація, диференціація кримінальної відповідальності, уніфікація кримінальної відповідальності, кваліфікація, індивідуалізація кримінальної відповідальності, рекодифікація кримінального законодавства.

SUMMARY

Bilobrovka L. P. Methods of Criminal-Law Policy. - Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 «Law» (field of knowledge 08 «Law»). - Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2026.

The dissertation is the first comprehensive monographic study in Ukrainian criminal-law scholarship of the methods of criminal-law policy, in which they are considered not as a list of operations inherited from the doctrine but as a series, closed by the subject-matter feature, of purposeful operations upon the normatively defined scopes of the criminalized, the punishable and criminal liability - from the emergence of the category itself and the criterion by which a phenomenon is recognized as a method, to the criterion for choosing a method and the criterion of its efficacy.

The first chapter examines the method of criminal-law policy as a scholarly category. The point of departure is the adoption of the Criminal Code of Ukraine of 2001, with which the doctrine obtained a fundamentally new normative material. It is established that the category came into general use earlier than it acquired a definition, and that it has not acquired to this day a criterion delimiting a method from a direction, a means, a form and a principle; the divergences in its understanding run neither between schools nor between generations but within a single authorial line, an understanding of the method being adopted together with established usage more often than a position of one’s own is chosen. Outside Ukrainian doctrine this categorial series is not formed at all: where Ukrainian scholarship elaborates a list of methods, Anglophone scholarship elaborates a list of limiting principles and establishes the boundary of the concept through the content of the operation rather than through its name. The method is delimited from the adjacent categories of the series - direction, means, form, level and principle - by five distinguishing features: the interrogative, the subject-matter, the subject-and-

stage, the level and the result features. These features are not of equal weight: the first and the second determine the belonging of a phenomenon to the series of methods, the third and the fourth its place within the series, and the fifth performs the role of verification; they are distinguishing and not exhaustive, since they describe neither the internal structure of a method nor the relation of methods to one another. In order to answer the question of what a method is, the generally accepted criterion of the feature itself is applied: a feature belongs to the concept if it is general, necessary and substantive, that is, if it is derived from the operation itself rather than from its comparison with another category. By this criterion the features of the concept are the subject-matter feature, the result feature and the foundational feature, to which the generic feature is added, and a definition is formulated: a method of criminal-law policy is a purposeful operation of an authorized subject, carried out on its own ground and according to its own principles, having as its subject matter the normatively defined scope of the criminalized, the punishable and criminal liability, and concluding in a normative change of that scope. The principal result of the chapter is methodological: delimitation and definition are different operations, and the former does not replace the latter, since delimitation answers the question of what a phenomenon is not; it is precisely the absence of this distinction, and not the absence of definitions, that proved to be the source of the divergences in the doctrine.

The second chapter is devoted to the system of methods of criminal-law policy. It is established that the devices of the methods of cognition, of legal regulation, of provision and of public administration satisfy neither the subject-matter nor the result feature. At the same time the generic designation of a method and the requirement to have its own principles of implementation proved to be common to all these series and, outside the doctrine of the methods of policy, to have been formulated earlier and more fully - whence the conclusion that the features which describe a method belong to the category of method in general, whereas a method of policy is distinguished only by those two that point to its subject matter and to the character of its result. The classification of methods is carried out by the

subject matter of influence supplemented by the direction of the change of scope. The subject matter of a method is not homogeneous: each of its three components is an independent scope that an operation is able to change without affecting the other two, and each scope admits only two directions of change - expansion and contraction. The list of methods is closed by six units in three pairs: criminalization and decriminalization, penalization and depenalization, differentiation and unification of criminal liability; and it is closed by the subject-matter feature - for as long as the normatively defined scope is exhausted by the criminalized, the punishable and criminal liability. It is likewise proved that the series of methods is single, while the series of methods proper to the stage of application of the law alone is empty, and that it is empty not because the application of law is unimportant but because its result is different in nature: the words "making" and "implementation" distinguish not methods but the stages at which the result of a method operates, while the apparent emergence of two series arises from two incompatible meanings of the word "implementation" which scholars usually do not keep apart. Whence the cross-cutting designation "methods of the exercise of criminal-law policy" is proposed, the words "making" and "implementation" being reserved for the stages. Neither the interaction with the adjacent components of crime control policy nor the external dimension of influence (for example, through the criminal-law policy of the European Union) gives this policy methods of its own or broadens the subject matter of the existing ones: both dimensions act upon the ground of the operation, upon the range of its subjects and upon the limits of its permissibility, while the coherence of the subsystems is secured by the coordination of the methods of each of them. Methods of its own belong to that subsystem of policy which has a normatively defined scope of its own.

The third chapter examines the methods of criminal-law policy in law-making and in the application of law. The criterion of belonging to the normatively defined scope of the criminalized is the normative designation of an act as a criminal offence rather than its social danger, which is the ground of the operation and not its result; an operation upon the scope is possible on three conditions: the change must be

normative and purposeful, its subject matter must be the scope itself rather than a division within it or the consequences it entails, and the boundary that the operation moves must already have been drawn outside criminal law. The separation of the scope of the punishable from the scope of criminal liability removes the persistent confusion between penalization, depenalization and differentiation: the former changes when the sanction changes, the latter when, the sanction remaining unchanged, the range of cases of its application in full measure changes. It is established that the symmetry of a pair is not complete: the reverse member has a ground that the direct member cannot have, and the content of that ground differs in each case. The boundary between a method and the application of law runs neither along the subject nor along the measure of freedom with which it acts, but along whether the normatively defined scope changes, while the connection between them is bilateral and asymmetrical: in the direct direction the application of law is a condition of the occurrence of the normative result and is able to prevent it from occurring without affecting the scope itself, whereas in the reverse direction it "supplies" law-making with grounds for subsequent operations without carrying them out on its own. The individualization of criminal liability is defined not as a method and not as a mode of carrying out a method, but as the space of discretion that an operation upon the scope leaves to the one who applies that scope. A criterion for choosing a method is proposed - a method is chosen neither by the expected consequence nor by the function it serves, but by which of the normatively defined scopes requires change - together with a unit for measuring the result, which is the change of that same scope in the dimension in which the operation changed it, and a two-sided criterion of efficacy with two questions of unequal standing: the question of the result of the operation and the question of the possibility of its application. Non-application and deformation are delimited from ineffectiveness: an ineffective method requires a reverse operation, an unapplied one requires none, and a deformed one requires a new operation upon the same scope. The condition of applicability is reassigned: it belongs not to a particular method but to the mode of action of a method as such; while the limit of the attainable is defined as a

characteristic of the subject matter rather than of the method. The cross-cutting result of the study is that the normatively defined scope proves to be both the subject matter of the operation and the unit for measuring its result - the same scope taken twice: as a boundary and as a scale.

The practical significance of the results obtained lies in the possibility of their use: in scholarly research - as a foundation for the further elaboration of the conceptual apparatus of criminal-law policy and for testing the proposed classification on new normative material; in legislative drafting, primarily in the recodification of criminal legislation, where the criterion for choosing a method supplies a rule that refers the required change to a particular operation, and the criterion of efficacy supplies a way of verifying whether the operation produced a result and of distinguishing the ineffectiveness of a norm from its non-application, which call for different remedies; in the application of law; in the educational process - in teaching criminal law and the special disciplines connected with crime control policy.

Keywords: crime control policy, criminal-law policy, legal policy of the European Union, dynamics of criminal-law policy, method of criminal-law policy, law-making, application of law, methods of the exercise of criminal-law policy, (de)criminalization, (de)penalization, differentiation of criminal liability, unification of criminal liability, legal characterization of an offence, individualization of criminal liability, recodification of criminal legislation.